

Екологічне маркування (нові правила та відповідальність)

С.В. Берзіна, Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, м. Київ

Екологічне маркування є ідентифікатором певних екологічних характеристик продукції та одним з ефективних інструментів інформування споживача про властивості, переваги чи недоліки утилізації продукції або відходів упаковки. Застосування екологічного маркування було рекомендовано ще на Всесвітній конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку у Ріо-де-Жанейро у 1992 р. У прийнятому на конференції «Порядку денному на XXI століття» зазначається: «Урядам у співпраці з промисловим сектором та іншими зацікавленими сторонами слід заохочувати розширення інформаційних програм, що передбачають введення екологічного маркування товарів і поширення інформації про екологічні характеристики продукції, що реалізується, з тим, щоб покупці мали можливість робити свідомий вибір щодо тих чи інших товарів». Реакцією на ухвалені рішення було запровадження у 1992 р. національних та регіональних багатокритеріальних програм екологічного маркування у багатьох країнах світу, зокрема у Німеччині, Японії, США, Австралії, Тайвані, та на регіональному рівні — в ЄС та країнах Північної Європи.

Досвід перших програм екологічного маркування став основою міжнародних стандартів з екологічного маркування, що були затверджені у 1998—1999 рр. серією стандартів ISO 14020. Запровадження загальних принципів та методів застосування екологічного маркування у міжнародній системі стандартизації забезпечило поширення єдиного підходу до практик застосування екологічного маркування на світовому рівні.

Починаючи з 1999 р. міжнародні стандарти серії ISO 14020 є основою для застосування екологічного маркування у 60 країнах. Зокрема в Україні стандарти цієї серії були гармонізо-

вані з національною системою стандартизації у 2002—2003 рр. Стандарт ISO 14020 визначає загальні принципи екологічних маркувань та декларацій. Згідно з положеннями цього стандарту мета екологічних маркувань та декларацій полягає у тому, щоб передати перевірену, точну та достовірну інформацію про екологічні аспекти виробів та послуг. Тим самим сприяти розширенню попиту та постачання тих виробів та послуг, які чинять менший тиск на навколишнє середовище, стимулюючи використання потенціалу для ринково обумовленого постійного поліпшення екологічних характеристик.

До основних вимог застосування екологічних маркувань та декларацій належать такі:

- бути точними, перевірятися, відповідати призначенню та не вводити в оману споживача;
- не створювати необґрунтовані бар'єри у міжнародній торгівлі;
- ґрунтуватися на науковій методології, достатньої для підтвердження використання точних і перевірених даних;
- відображати не відповідність державним нормам, а відповідність певним критеріям екологічних характеристик чи переваг, ґрунтуючись на вимогах добровільних стандартів.

Екологічні критерії для застосування екологічних маркувань мають розроблятися у відкритому форматі за участі зацікавлених сторін, що забезпечуватиме ухвалення компромісних рішень.

В економічно розвинених країнах екологічне маркування згідно з вимогами міжнародних стандартів використовується органами влади як індикатор для застосування економічних стимулів (наприклад, через здійснення сталих державних закупівель) для бізнесу. Воно є одним з ефективних засобів просування екологічних товарів на ринок, для споживачів — гарантією достовірності екологічних заяв. Міжнародна організація зі стандартизації ISO розподіляє екологічне маркування на два основні типи.

ЄС

СОУОЕМ 018

Україна

Крайни Північної Європи

Німеччина

Японія

Рис. 1. Знаки екологічного маркування регіональних та національних програм екологічного маркування I типу

I тип — вимоги до принципів та методів екологічної сертифікації на основі встановлених екологічних критеріїв до певної категорії продукції з метою визначення загальних екологічних переваг товарів чи послуг. Цей тип екологічного маркування належить до добровільної сертифікаційної системи, яка дозволяє визначити екологічні переваги товарів чи послуг щодо продукції аналогічної категорії, що відповідає обов'язковим загальноприйнятими нормам і правилам. Принципи та методи екологічного маркування I типу викладені у стандарті ISO 14024. Екологічні переваги оцінюються незалежною третьою стороною (органом сертифікації) на відповідність екологічним критеріям.

Екологічні критерії згідно з ISO 14024 розробляються та впроваджуються зазвичай у формі стандарту сертифікаційної системи, визначають екологічні переваги продукції на усіх стадіях життєвого циклу щодо її впливів на стан довкілля та здоров'я людини.

У будь-якому разі екологічні критерії мають охоплювати основні стадії життєвого циклу продукції і встановлювати більш жорсткі, ніж державні норми безпеки, вимоги до показників поліпшених екологічних характеристик продукції, такі як:

- обмеження або заборона застосування інгредієнтів чи препаратів

за факторами ризику для довкілля та здоров'я людини;

- рівень забруднення натуральної сировини агрохімікатами, важкими металами, радіонуклідами (наприклад, для харчових продуктів, тканин, косметичних засобів);
- споживання енергетичних та водних ресурсів;
- показники екологічної результативності виробництва;
- обсяги утворених відходів виробництва та споживання;
- придатність пакування та продукції промислової групи до повторного перероблення тощо.

У разі проходження екологічної сертифікації продукції згідно з ISO 14024 власник сертифіката отримує право на застосування екологічного маркування, яке визначатиме загальні екологічні переваги сертифікованої продукції разом зі знаком екологічного маркування, що належить органу сертифікації (рис. 1).

II тип, або самодекларації. Цей тип унеможливує застосування екологічних тверджень, які не стосуються конкретної характеристики продукції та є нечіткими, неконкретними або такими, які лише натякають на те, що продукція є екологічно сприятливою чи безпечною. Маркування II типу не передбачає застосування таких тверд-

жень: «екологічно чистий», «екологічно безпечний», «екологічно сприятливий», «сприятливий до ґрунту», «не забруднює», «зелений», «сприятливий до природи», «сприятливий до озону» тощо.

Прикладом екологічного маркування II типу можуть бути такі декларації, як: «вміст повторно переробленого матеріалу», «придатний для повторного перероблення», «придатний для компостування», «розбірна конструкція» тощо, або спеціальні знаки, що визначені міжнародним стандартом ISO 7000.

Знак рециклінгу, який ще має назву «Стрічка Мебіуса» (рис. 2а), — у заштрихованому варіанті означає, що продукт чи упаковка для нього містять повторно перероблену сировину (наприклад, макулатуру), а не заштрихованим знаком позначають продукцію чи її упаковку, які можуть бути повторно перероблені.

Наведені на рис. 2б знаки означають, що виріб чи пакувальний матеріал можуть бути біологічно розкладені на 100 %.

Суть знаку на рис. 2в полягає у заклику не смітити, здавати використані вироби на повторну переробку і викидати їх у роздільні сміттєві баки для паперу, скла, полімеру, ганчір'я тощо. Такий знак зазвичай наноситься разом з написами «Тримай країну в

Рис. 2. Знаки екологічних маркувань II типу

чистоті!» («Keep your country tidy!») чи «Дякуємо» («Thank you», «Gracias»). Для належного сортування виробів з метою їх подальшої переробки запроваджено спеціальне маркування (рис. 2г), яке дозволяє відрізнити різні види полімерів та інших пакувальних матеріалів за походженням. Цифра у середні знаку та буквений код вказують на вид пакувального матеріалу. Основні принципи застосування екологічного маркування II типу викладені у стандарті ISO 14021. Згідно з вимогами цього стандарту самодекларації слід супроводжувати поясненням, якщо саме твердження може призводити до непорозуміння. Екологічне твердження, не супроводжуване таким поясненням, можна робити лише тоді, коли воно є достовірним за всіх передбачуваних обставин і без жодного обмеження. Заявник має відповідати за оцінювання та надання даних, необхідних для перевірки екологічних самодекларацій. Але спочатку для досягнення достовірних та відтворюваних результатів, потрібних для перевірки твердження, слід впровадити заходи з оцінювання. Процедура оцінювання має бути повністю задокументованою, і заявник має забезпечити зберігання такої документації та оприлюднення інформації стосовно підтвердження оцінювання до екологічного твердження.

Незважаючи на те, що одним із загальних принципів екологічного маркування є його добровільність, у багатьох країнах воно є об'єктом державного регулювання. Передусім таке регулювання встановлюється для забезпечення системи державного нагляду (контролю) за застосуванням екологічного маркування чи декларацій виробника для унеможливлення введення в оману споживача стосовно тих чи інших характеристик або переваг товарів чи виробів. Державне регулювання застосування екологічного маркування також передбачає забезпечення прозорості та балансу інтересів усіх зацікавлених сторін щодо встановлення екологічних критеріїв, які мають визначати певні екологічні характеристики чи переваги продукції. Процес адаптації українського законодавства до вимог права ЄС охоплює різні галузі та сфери діяльності, у т.ч. пов'язані з екологічними аспектами, споживанням та конкуренцією. У 2011 р. постановою Кабінету Міністрів України від 18.05.2011 р. № 529 було затверджено Технічний регламент з екологічного маркування. Цей Технічний регламент є актом національного права, який адаптований до вимог Регламенту Європейського парламенту і Ради ЄС від 25.11.2009 р.

66/2010/ЄС про знак екологічного маркування Європейського Союзу. Він визначає екологічне маркування як коротко і точно сформульований напис, символ чи зображення, що наноситься на етикетку або пакування продукції чи наводяться у документації на продукцію, технічних бюлетенях, рекламних матеріалах з метою зазначення певної екологічної характеристики продукції, компонента або пакування відповідно до вимог екологічних критеріїв. Відповідність продукції встановленим екологічним критеріям підтверджується сертифікатом екологічного маркування, який видається органом сертифікації згідно з ISO 14024 як незалежною третьою стороною. Право застосування екологічного маркування надається на підставі екологічного сертифіката. Відповідно до вимог Технічного регламенту забороняється застосовувати нечітке або неправдиве екологічне маркування чи екологічне маркування, яке можна неправильно зрозуміти, а також такі неперевірені написи, як «екологічно чистий», «екологічно безпечний», «екологічно сприятливий» тощо. Екологічна сертифікація дозволяє провести комплексну багатокритеріальну оцінку продукції щодо її поліпшених показників безпеки та якості на всіх етапах її життєвого циклу. Ж